
de oorlog levend willen houden. ‘Keesje was zo klein, daar gaat het om’, aldus luidt de kop van een kort artikel in een special van het *Historisch Nieuwsblad* uit mei 2007, waarin verslag wordt gedaan van een peiling onder honderdvijftig deskundigen over de vraag welk oorlogsmonument op hen het meest indruk maakt en welk het minst. De journalist Paul Arnoldussen noemt in dit verband als het meest aansprekende monument een klein wit houten kruisje in Amsterdam-Zeeburg, dat ooit is opgericht voor de twaalfjarige Keesje Brijde, die op 13 december 1944 tijdens het kooltjesrapen werd doodgeschoten. Deze bescheiden en vrij onbekende materiele verwijzing naar het slachtofferschap van een kind houdt voor Arnoldussen de herinnering aan de verschrikking van de Tweede Wereldoorlog klaarblijkelijk meer levend dan welk overbekend nationaal monument dan ook.¹⁵

Het erfgoed van de oorlog: een globale ordening

Zoals al gezegd hebben we in Nederland te maken met enige duizenden gedenktekens en/of gedenkplaatsen, betrekking hebbende op de Tweede Wereldoorlog die als zodanig deel uitmaken van de ‘nawerking’ van die oorlog. Meer dan 3300 ervan staan als zodanig geregistreerd op de website ‘Oorlogsmonumenten’ van het Nationaal Comité 4 en 5 mei. Veertien daarvan bevinden zich in mijn woonplaats Tilburg, terwijl een vijftiende plek in de maak is. Die betreft een zogenoemde ‘Helga Deen-tuin’ naast de geres taureerde synagoge in de Willem II-sstraat als een gepersonifieerd merk- en herinneringsteken van alles wat de joodse gemeenschap in Tilburg tijdens de oorlog heeft moeten ondergaan.¹⁶ Ten aanzien van die veertien reeds bestaande herinneringsplekken kan een onderscheid worden gemaakt tussen bevrijdingsmonumenten (dat zijn er twee: ‘De Doedelzakspeler’ en ‘De Vaandeldrager’, beide in het centrum van stad en symboliserend de Schotse, respectievelijk Nederlandse troepen die Tilburg op 27 oktober 1944 bevrijd hebben); verzetsmonumenten (ook daarvan vinden we er in Tilburg twee: een beeld van Maria met kind als beschermvrouw van alle verzetsstrijders en -strijdsters en het nog te bespreken muurreliëf ter herinnering aan Coba Pulskens); slachtoffermonumenten die verwijzen naar elders gesneuvelde of vermoorde personen (daarvan zijn er niet minder dan zes); en echte grafmonumenten voor mensen die tengevolge van het oorlogsgeweld zijn omgekomen en ter plekke begraven zijn (en dat betreft dan vier monumenten).

Een soortgelijke indeling van herinneringsmonumenten kan ongetwijfeld ook voor andere steden en dorpen worden gemaakt. Wel moet toegegeven worden dat het onderscheid tussen deze vier categorieën monumenten niet altijd even scherp te maken valt: mensen die vanwege verzetsactiviteiten opgepakt zijn en nadien

¹⁵ ‘Keesje was zo klein, daar gaat het om’, in: *Historisch Nieuwsblad* nr. 4 (mei 2007) 22-24.

¹⁶ Helga Deen (1915-1943) was een joods meisje uit Tilburg dat tijdens haar gevangenschap in kamp Vught in juni 1943 een dagboek heeft bijgehouden. Dit dagboek kwam in 2004 boven water en werd in 2007 in boekvorm uitgegeven. Op 16 juli 1943 kwam Helga in het vernietigingskamp Sobibor om het leven.